

ابعاد و اهداف حقوق ملی فضا در فدراسیون روسیه

علی ایلیخانپور^۱

با وجود پیشرفت قابل توجه حقوق بین‌الملل فضا، قوی‌ترین و مؤثرترین منبع حکمرانی فعالیت‌ها و برنامه‌های فضایی دولت‌های پیشرو در این حوزه را در حال حاضر خط‌مشی‌ها و حقوق ملی فضا تشکیل می‌دهد. اتحاد جماهیر شوروی به‌رغم پیشگامی در فعالیت‌های فضایی و برخورداری از برنامه‌های فضایی چشم‌گیر، فاقد سازوکارهای مشخص قانون‌گذاری در حوزه تدوین حقوق فضا بود، اما فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، ضرورت پی‌ریزی مبانی قانونی و سازمانی فعالیت‌های فضایی در روسیه را برجسته ساخت. مقاله حاضر با هدف شناخت پدیده قانون‌گذاری ملی فضا در فدراسیون روسیه به نگرش درآمده است و به‌طور مشخص به‌دنبال یافتن پاسخی مناسب برای این پرسش است که «انگیزه‌های اصلی فدراسیون روسیه از توسعه قواعد حقوقی ملی در حوزه فضا کدام هستند؟» پاسخ اولیه مقاله برپایه ادبیات پژوهش این بوده است که «توسعه حقوق ملی فضا در فدراسیون روسیه تا حد زیادی بازتاب‌دهنده چهار انگیزه اصلی مسکو مبنی بر صیانت از حکمرانی ملی فضا، پرکردن کاستی‌های نظام بین‌المللی معاهده‌ای در حوزه فضا، تأثیرگذاری بر هنجارهای بین‌المللی حاکم بر فضا و نیز تحکیم مقررات استفاده از پایگاه‌ها و تأسیسات فضایی به‌جامانده در سرزمین‌های پسا شوروی است». یافته‌های مقاله بر درستی این فرضیه صحت می‌گذارند. روش پژوهش در مقاله حاضر از نوع کیفی بوده و در طبقه‌بندی مطالعات پس‌رویدادی جای می‌گیرد و آزمون فرضیه برپایه استدلال قیاسی صورت پذیرفته است.

واژگان کلیدی: قانون‌گذاری ملی فضا، حقوق بین‌الملل فضا، فضای فراجو، فدراسیون روسیه و شرکت دولتی روسکاسموس برای فعالیت‌های فضایی.

^۱ . نویسنده مسئول؛ استادیار روابط بین‌الملل، گروه علوم سیاسی، دانشگاه شهید باهنر کرمان.

Email:ilkhanipour@uk.ac.ir

- این مقاله علمی _ پژوهشی می‌باشد. تاریخ دریافت ۹۹/۹/۲۷ و تاریخ پذیرش ۹۹/۱۰/۲۱

مقدمه

موفقیت اتحاد جماهیر شوروی در استقرار ماهواره اسپوتنیک ۱-^۱ در مدار نزدیک زمین^۲ در ۴ اکتبر ۱۹۵۷ نه تنها به لحاظ علمی آغازگر عصر فضا^۳ و یکی از بزرگترین عوامل توسعه دانش در تاریخ بشر محسوب می‌شود، بلکه استفاده از فضای فراجو^۴ (ماورای جو) برای تغییر موازنه قدرت را نیز به دستور کار سیاسی دو ابرقدرت دوران جنگ سرد افزود. تشدید و گسترش ابعاد مسابقه فضایی^۵ میان آمریکا و شوروی به‌ویژه در شرایط پیشرفت سریع فناوری‌ها و طرح‌های دو کشور برای استفاده نظامی از فضا نیز تدوین مقررات قانونی در جهت کنترل اکتشاف فضایی و استفاده دولت‌ها از فضای فراجو را در سطح بین‌المللی ضروری ساخت.

پیشرفت دو ابرقدرت در حوزه فناوری‌های فضایی و تلاقی اراده سیاسی آنها با یکدیگر برای تنظیم برخی قواعد فنی و حقوقی حاکم بر کنش دولت‌ها در فراجو زمین به شکل‌گیری حقوق بین‌الملل فضا^۶ به‌مثابه یکی از شاخه‌های حقوق بین‌الملل منجر شد. در ادامه نیز عواملی همچون افزایش تعداد بازیگران دولتی و غیردولتی علاقه‌مند به حضور و مشارکت در فعالیت‌های فضایی به‌ویژه در دوران پسا جنگ سرد، پیشرفت چشم‌گیر بشر در ارتقا ناوبری فضایی و حضور در سیاره‌های دوردست و پیدایش پدیده‌های تازه‌ای مانند معدن‌کاوی فرازمینی^۷، انرژی‌های نو در فضا، زباله‌های مداری^۸ و گردشگری فضایی، فرایند توسعه و تدوین حقوق بین‌الملل فضا را تسریع نمود.

فعالیت‌های فضایی -همچون فعالیت‌های سایبری- به‌طور بالقوه برخی اصول بنیادین حقوق بین‌الملل به‌ویژه "تمامیت ارضی دولت‌ها" و "حدش‌ناپذیری مرزها" را به‌چالش می‌کشد. همچنین برخی دیگر از اصول بنیادین حقوق بین‌الملل شامل "عدم مداخله در امور

^۱. Sputnik 1

^۲. Low Earth Orbit (LEO)

^۳. Space Age

^۴. Outer Space

^۵. Space Race

^۶. International Space Law

^۷. Extraterrestrial Mining

^۸. Space Debris

داخلی دولت‌ها"، "عدم توسل به زور یا تهدید به آن" و "همکاری بین‌المللی" در برابر توانایی بازیگران دولتی و غیردولتی پیشرو در این دو حوزه برای عبور نامحسوس از مرزهای جغرافیایی دولت‌ها و اعمال نفوذ و حتی اقدام در آنها بسیار شکننده هستند.

در هر صورت، موضع برخی دولت‌ها در برابر ماهیت گریزپذیر فعالیت‌های فضایی نه انفعال، بلکه تسریع در وضع قواعد حقوقی داخلی با هدف پشتیبانی از فضای فراجو خود و تنظیم مقررات در این حوزه از دانش بوده است. نهادهای قضایی، قانون‌گذاری و اجرایی در این دسته از دولت‌ها از واقعیت کنترل‌ناپذیر اغلب امور فضایی آگاه هستند، اما این آگاهی باعث نشده است تا کارویژه قانونی و مسئولیت ملی خود را در این حوزه نادیده انگاشته و به حقوق بین‌الملل فضا اکتفا نمایند. علاوه بر این، رفع چالش‌های گوناگون در سطح ملی شامل چگونگی اجرای تعهدات بین‌المللی و تنظیم قواعد مربوط به کاربردهای تجاری فناوری نظامی نیز ضرورت وضع قوانین و تنظیم مقررات ملی حاکم بر فعالیت‌های فضایی را برجسته می‌سازد.

اگرچه تلاش دولت‌های گوناگون برای تدوین حقوق ملی فضا^۱ از ابتدای سده بیست‌ویکم تا به امروز در مجموع به‌طور پیوسته رو به رشد بوده است، اما فقدان یا دست‌کم ضعف قوانین فضایی داخلی نسبت به مقررات بین‌المللی این حوزه در بیشتر دولت‌ها همچنان به چشم می‌خورد (De Man, 2017:92; Kobzar and Danylenko, 2019:59). این واقعیت به معنی است که بخش قابل‌توجهی از مجموع تلاش‌های جهانی در زمینه تدوین و توسعه حقوق داخلی حاکم بر فضا طی دو دهه گذشته به جمع محدودی از دولت‌ها اختصاص داشته است.

فدراسیون روسیه در کنار ایالات متحده، چین و اتحادیه اروپایی از جمله بازیگران بین‌المللی پیشگام و پیشرو هم در زمینه فعالیت‌های فضایی و هم وضع قوانین و مقررات داخلی برای کنترل فضای فراجو و پشتیبانی از پیشرفت‌های فضایی داخلی به‌شمار می‌آید. فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی نه‌تنها رهبران روسیه را از پرداختن به چارچوب‌های حقوقی کنترل بر فضا باز نداشت، بلکه تلاش‌های فراگیر تازه در سطح بین‌المللی پیرامون قاعده‌مهندسازی و نظارت هرچه بهتر بر پدیده‌های فضایی نوظهوری همچون تجاری‌سازی فضا

^۱. National/Domestic/ Internal Space Law

و ورود بازیگران غیردولتی به رقابت‌های فضایی به توسعه نهادهای قانونی مرتبط با فعالیت‌های فضایی و تدوین نظام‌مند حقوق ملی فضا در فدراسیون روسیه نیز منجر شد. علاوه بر این اگرچه پروتکل لیسبون^۱ (۲۳ می ۱۹۹۲)، فدراسیون روسیه را به‌مثابه جانشین حقوق و تعهدات اتحاد جماهیر شوروی به رسمیت شناخت (Casey-Maslen, 2019:175)، اما بخش بزرگی از پایگاه‌ها و تأسیسات فضایی اتحاد جماهیر شوروی در کشورهای تازه‌استقلال یافته پسا شوروی واقع شده بود. تنظیم مناسبات مسکو با دولت‌های مذکور در زمینه بهره‌برداری از مجموعه‌ها و امکانات فضایی به‌جامانده از دوران شوروی خارج از حیطه مقررات بین‌المللی فضا قرار داشت و تلاش برای نظم‌بخشی به این روابط نیز در برانگیختن رهبران روسیه جدید برای تسریع در تدوین قواعد ملی فضا و توسعه آن تا شمول برخی دولت‌های مستقل همسود^۲ مؤثر بود.

مقاله حاضر با هدف شناخت پدیده قانون‌گذاری ملی فضا^۳ در فدراسیون روسیه به نگارش درآمده است و به‌طور مشخص به دنبال یافتن پاسخی مناسب برای این پرسش است که «انگیزه‌های اصلی فدراسیون روسیه از توسعه قواعد حقوقی ملی در حوزه فضا چیست؟»، پاسخ اولیه مقاله برپایه مطالعات ادبیات پژوهش این بوده است که «توسعه حقوق ملی فضا در فدراسیون روسیه تا حد زیادی بازتاب‌دهنده چهار انگیزه اصلی مسکو مبنی بر صیانت از حکمرانی ملی فضا^۴، پرکردن کاستی‌های نظام بین‌المللی معاهده‌ای در حوزه فضا، تأثیرگذاری بر هنجارهای بین‌المللی حاکم بر فضا و نیز تحکیم مقررات استفاده از پایگاه‌ها و تأسیسات فضایی به‌جامانده در سرزمین‌های پسا شوروی است».

مقاله حاضر در طبقه‌بندی مطالعات علی (پس‌رویدادی) جای می‌گیرد و برای آزمون فرضیه از روش‌شناسی استنتاجی برپایه استدلال منطقی استفاده شده است. گردآوری داده‌ها و تجزیه و تحلیل یافته‌های مقاله نیز در چارچوب مفهوم حکمرانی فضا^۵ و مؤلفه‌های نظری پیرامون آن به شیوه کتابخانه‌ای انجام پذیرفته است.

^۱. Lisbon Protocol

^۲. Commonwealth of Independent States (CIS)

^۳. National Space Legislation

^۴. National Space Governance

^۵. Space Governance

چارچوب مفهومی، خط‌مشی فضا^۱ به‌مثابه یک حوزه پژوهشی و مطالعاتی چندبعدی، جالب‌توجه و پویا به‌دلیل توجه همزمان به رویکردهای فنی و سیاست‌های عمومی گوناگون با بسیاری از رشته‌های علوم پایه، فنی-مهندسی و علوم اجتماعی-انسانی در پیوند است (Sagath et al., 2019:43). خط‌مشی فضا در زبان ترکیبی حقوقی-سیاسی به اعتبار تنظیم قواعد و مقررات حقوقی از سوی سیاستمداران و صاحبان قدرت، تحت عنوان حکمرانی فضا شناخته می‌شود. حکمرانی فضا به‌لحاظ قلمرو به دو بخش حکمرانی ملی فضا و حکمرانی بین‌المللی (یا جهانی) فضا تقسیم می‌شود که حکمرانی منطقه‌ای فضا نیز در صورت وجود (همچون در اروپا) میان آنها و نزدیک به دومی قرار می‌گیرد.

حکمرانی جهانی فضا در شکل کنونی به سازوکارها و تلاش‌ها در راستا تنظیم مقررات حاکم بر فعالیت‌های فضایی در سطح بین‌المللی اشاره دارد (محمودی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۶). در این سطح، دولت‌ها به‌طور جمعی ضمن تلاش در جهت شناخت و تجزیه و تحلیل مشکلات فعلی و چالش‌های احتمالی پیش روی جهان در فراجو به تدوین هنجارهای قانونی و قواعد فنی حاکم بر فضا همچون حاکمیت بر فضا و اجرام آسمانی، ایجاد ایستگاه‌های فضایی، گردش ماهواره‌ها در مدار و نجات فضانوردان اهتمام ورزیده و پیرامون اقدام‌های مطلوب برای آینده و راه حل‌های ممکن برای فایق‌آمدن بر آنها با یکدیگر رایزنی می‌کنند (Jakhu and Pelton, 2017:5).

قانون‌گذاری جهانی فضا را به‌لحاظ دوره‌های زمانی می‌توان به چهار مرحله تقسیم کرد (امین‌زاده و علاقه‌بند، ۱۳۹۵: ۱۶۲). در مرحله نخست که سال‌های ۱۹۵۷-۱۹۶۶ را دربرمی‌گیرد، مجمع عمومی ملل متحد هم نخستین و هم یگانه مرجع تدوین قواعد حقوق فضا شناخته می‌شد. قطعنامه ۱۱۴۸ با عنوان «تنظیم مقررات، محدودسازی و کاهش متوازن کلیه نیروهای مسلح و همه تسلیحات؛ انعقاد یک مقاوله‌نامه بین‌المللی (معاهده) راجع به کاهش تسلیحات و منع سلاح‌های اتمی، هیدروژنی و سایر سلاح‌های کشار جمعی»^۲ که در ۱۴ نوامبر ۱۹۵۷ از تصویب مجمع عمومی گذشت، اولین سند حقوقی بین‌المللی به‌شمار

^۱. Space Policy.

^۲. Regulation, Limitation and Balanced Reduction of all Armed Forces and all Armaments; Conclusion of an International Convention (Treaty) on the Reduction of Armaments and the Prohibition of Atomic, Hydrogen and other Weapons of Mass Destruction.

می‌آید که در آن به فعالیت‌های فضایی اشاره شده است. بند ۶ از ماده اول این قطعنامه، دولت‌ها را به مطالعه مشترک برای طراحی سیستم بازرسی با هدف کسب اطمینان از اهداف صلح‌آمیز و علمی اشیاء پرتاب‌شده به‌سوی فضا فرا خوانده بود (UNGA, 1957:3-4). متعاقب این قطعنامه، مکاتباتی میان دوایت آیزنهاور^۱ - رئیس‌جمهور وقت ایالات متحده - و نیکیتا خروشچف^۲ - رهبر و دبیر اول حزب کمونیست اتحاد جماهیر شوروی - در خصوص چگونگی نظارت بر فعالیت‌های فضایی شکل گرفت. تا اینکه ابتدا واشنگتن در ۱۵ مارس ۱۹۵۸ و سپس مسکو در ۲ سپتامبر همان سال با پیشنهاد جان دیفن‌بیکر^۳ - نخست‌وزیر وقت کانادا - مبنی بر ایجاد یک نهاد بین‌المللی برای نظارت بر فضای بیرونی از سوی مجمع عمومی موافقت کردند (Matignon, 2019).

به این ترتیب، مجمع عمومی ملل متحد طی نشست سیزدهم خود در ۱۳ دسامبر ۱۹۵۸ - حدود یک سال پس از پرتاب ماهواره اسپوتنیک ۱ - کمیته استفاده صلح‌آمیز از فضا (کوپووس)^۴ را با صدور قطعنامه ۱۳۴۸ به‌مثابه یک کمیته موقتی^۵ ملل متحد با حضور ۱۸ دولت عضو (شامل ایران) تأسیس نمود. همزمان، دفتر امور فضایی سازمان ملل متحد (یونوسا)^۶ نیز به‌عنوان یک واحد تخصصی کوچک ذیل دبیرخانه سازمان ملل^۷ مستقر در نیویورک با هدف مساعدت به این کمیته ایجاد شد. وضعیت قانونی کوپووس در ۱۲ دسامبر ۱۹۵۹ به‌دنبال تصویب قطعنامه ۱۴۷۲ در چهاردهمین نشست مجمع عمومی ملل متحد به یک رکن دایمی مجمع عمومی ملل متحد ارتقا یافت و ۶ دولت دیگر نیز به آن ملحق شدند (Hedman and Balogh, 2009:239).

امنیتی‌سازی بیش از حد فعالیت‌های فضایی از سوی دو ابرقدرت باعث شد تا نظارت بر یونوسا در سال ۱۹۶۲ به دپارتمان امور شورای سیاسی و امنیتی^۸ شورای امنیت ملل متحد واگذار شود که در سال ۱۹۶۸ به بخش امور فضایی^۹ دپارتمان مذکور تغییر نام داد. با

^۱. Dwight D. Eisenhower

^۲. Nikita Khrushchev

^۳. John Diefenbaker

^۴. The Committee on the Peaceful Uses of Outer Space (COPUOS)

^۵. ad hoc Committee

^۶. United Nations Office for Outer Space Affairs (UNOOSA)

^۷. United Nations Secretariat (UNS)

^۸. Department of Political and Security Council Affairs (DPSCA)

^۹. Outer Space Affairs Division (OSAD)

فروپاشی جنگ سرد و کاهش (موقت) تنش‌های جهانی در امور فضایی، نام این نهاد در سال ۱۹۹۲ به همان عنوان اولیه دفتر امور فضایی ملل متحد (یونوسا) بازگشت و به یکی از زیرمجموعه‌های دپارتمان امور سیاسی^۱ (با نام کنونی دپارتمان امور سیاسی و صلح‌سازی) که زیر نظر دبیرکل ملل متحد اداره می‌شود، تبدیل شد و مقر آن نیز یک سال بعد به دفتر ملل متحد در وین منتقل گردید. یونوسا همچنین در آن زمان مسئولیت ارائه خدمات دفتری ماهوی به کمیته فرعی حقوقی^۲ که پیشتر از سوی دفتر امور حقوقی ملل متحد در نیویورک^۳ ارائه می‌شد را نیز عهده‌دار شد (UNOOSA, 2021).

دوره زمانی ۱۹۶۷ الی ۱۹۷۹ را می‌توان مرحله دوم قانون‌گذاری جهانی فضا به‌شمار آورد که طی آن اصول و قواعد بنیادین حاکم بر فعالیت‌های فراجو از طریق انعقاد پنج معاهده با تلاش کمیته استفاده صلح‌آمیز از فضا تدوین شد و پس از تصویب در مجمع عمومی به امضا و تصویب بسیاری از دولت‌ها رسید. در این میان، سنگ‌بنای حکمرانی جهانی فضا را پیمان فضای بیرونی^۴ (با عنوان رسمی «اصول حاکم بر فعالیت دولت‌ها در کاوش و استفاده از فضای فراجو از جمله ماه و دیگر اجرام آسمانی»^۵) تشکیل می‌دهد که تدوین آن از سال ۱۹۶۲ در دستورکار کوپووس قرار داشت و مجمع عمومی ملل متحد در ۱۶ دسامبر ۱۹۶۶ طی قطعنامه ۲۲۲۲ آن‌را تصویب نمود و در ۲۷ ژانویه ۱۹۶۷ به امضای رهبران شوروی، آمریکا و بریتانیا رسید و از ۱۰ اکتبر همان سال نیز لازم‌الاجرا شد. تا به امروز ۱۱۱ دولت به این پیمان محلق شده‌اند و ۲۳ دولت دیگر نیز تنها آن را امضا کرده‌اند. نظارت بر حسن اجرای تعهدات دولت‌ها ذیل این پیمان برعهده کوپووس است (FCO, 2021).

در این پیمان آمده است که اکتشاف و استفاده از فضا برای همه دولت‌ها بدون اعمال هرگونه تبعیضی بر مبنای برابری و مطابق با قوانین بین‌المللی آزاد خواهد بود، اما ادعای مالکیت دولت‌ها بر هیچ جرم آسمانی و منابع آن پذیرفته نیست و اگر دولتی، شیئی را به سطح یک جرم آسمانی بنشانند، تنها می‌تواند محدوده کوچکی در اطراف آن را کنترل کند.

¹. Department of Political Affairs (DPA)

². Department of Political and Peacebuilding Affairs (DPPA)

³. Legal Subcommittee

⁴. Office of Legal Affairs in New York

⁵. Outer Space Treaty

⁶. Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies

این پیمان همچنین دولت‌های عضو را از نصب سلاح‌های کشتار جمعی، انجام آزمایش تسلیحاتی یا ایجاد پایگاه نظامی در فضای بیرونی جو زمین، ماه یا هر جرم آسمانی دیگری منع می‌کند، اما محدودیتی برای سلاح‌های متعارف در آن تعریف نشده است. وفق این پیمان، دولت‌ها مسئول خسارت‌های فضایی احتمالی وارده از سوی موسسات دولتی یا خصوصی تحت تابعیت خود هستند (UNOOSA, 1966:13-14).

پیرو اجرای پیمان فضای بیرونی، چهار معاهده دیگر در مرحله دوم قانون‌گذاری جهانی فضا با هدف تکمیل اصول حقوقی بنیادین حاکم بر فضا و تقویت چارچوب‌های مشخص‌شده در پیمان مذکور با تلاش کوپووس به قرار ذیل منعقد شدند: (۱) موافقتنامه نجات^۱ ۱۹۶۸ مصوب ۱۹ دسامبر ۱۹۶۷ مجمع عمومی برپایه قطعنامه ۲۳۴۵ و لازم‌الاجرا از ۳ دسامبر ۱۹۶۸ با عنوان رسمی موافقتنامه راجع به نجات و بازگشت فضانوردان و اعاده اجسام پرتاب شده به فضای فراجو^۲، (۲) مقاله‌نامه مسئولیت^۳ ۱۹۷۲ مصوب ۲۹ نوامبر ۱۹۷۱ مجمع عمومی برپایه قطعنامه ۲۷۷۷ و لازم‌الاجرا از ۱ سپتامبر ۱۹۷۲ با عنوان رسمی مقاله‌نامه راجع به مسئولیت بین‌المللی در مورد خسارات ناشی از اجسام فضایی^۴، مقاله‌نامه ثبت^۵ ۱۹۷۵ مصوب ۱۲ نوامبر ۱۹۷۴ مجمع عمومی برپایه قطعنامه ۳۲۳۵ و لازم‌الاجرا از ۱۵ سپتامبر ۱۹۷۶ با عنوان رسمی مقاله‌نامه راجع به ثبت اشیای پرتاب شده به فراجو^۶، و (۴) موافقتنامه ماه^۷ ۱۹۷۹ مصوب ۵ دسامبر ۱۹۷۹ مجمع عمومی برپایه قطعنامه ۳۴/۶۸ و لازم‌الاجرا از ۱۱ ژوئیه ۱۹۸۴ با عنوان رسمی موافقتنامه راجع به فعالیت دولت‌ها در ماه و سایر کرات آسمانی^۸ (UNOOSA, 2019).

مرحله سوم تدوین قواعد حقوق فضا که سال‌های ۱۹۸۰-۱۹۹۱ را شامل می‌شود، تحت عنوان مرحله رکود قابل توصیف است زیرا اختلاف‌نظر بین کشورهای توسعه‌یافته صنعتی مانع از توسعه بیشتر حقوق فضا شد. در این مقطع تاریخی تنها دو قطعنامه زیر به تصویب

^۱. Rescue Agreement of 1968

^۲. Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space

^۳. Liability Convention of 1972

^۴. Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects

^۵. Registration Convention of 1975

^۶. Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space

^۷. Moon Agreement of 1979

^۸. Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies

مجمع عمومی ملل متحد رسید؛ ۱) قطعنامه اصول حاکم بر استفاده دولت‌ها از اقمار مصنوعی برای پخش مستقیم بین‌المللی برنامه‌های تلویزیونی^۱ (قطعنامه ۳۷/۹۲ مجمع عمومی، مصوب ۱۰ دسامبر ۱۹۸۲) و اصول مربوط به سنجش از راه دور زمین از فضای فراجو^۲ (قطعنامه ۴۱/۶۵ مجمع عمومی، مصوب ۳ دسامبر ۱۹۸۶) (حسینی، ۱۳۹۵: ۱۱۰). مرحله چهارم قانون‌گذاری جهانی فضا که سال‌های پس از پایان جنگ سرد را در برمی‌گیرد، دارای مشخصات خاصی است که از مهم‌ترین آنها می‌توان به خصوصی‌سازی و تجاری‌کردن فعالیت‌های فضایی، پیدایش سازمان‌های جدید فضایی به‌ویژه در بخش‌های خصوصی، تلاش بشر برای یافتن سکونت‌گاه در اجرام آسمانی و تقویت همکاری کشورهای در حال توسعه در زمینه فعالیت‌های فضایی اشاره کرد (صادقی و رئیسی، ۱۳۹۷: ۱۴۲-۱۴۳).

حکمرانی جهانی فضا در حال حاضر شامل دو بخش است: الف) اسناد و قواعد هنجاری الزام‌آور همچون معاهدات، مقاله‌نامه‌ها، استانداردها و عرف بین‌المللی؛ و ب) موافقت‌نامه‌های غیرالزام‌آور دو یا چندجانبه میان دولت‌ها که به‌منظور انتقال و تبادل داوطلبانه داده‌ها و اطلاعات فضایی یا تعیین برخی استانداردهای به‌لحاظ بین‌المللی به‌سختی قابل اجماع منعقد می‌شوند. این دو بخش تا حد زیادی مکمل یکدیگر هستند و هر کدام از آنها در ساخت چارچوب حکمرانی جهانی فضا به‌طور عمده سهم دارند (Oltrogge and Christensen, 2020:433). با این همه، کوپووس متولی و نماد اصلی حکمرانی جهانی فضا به‌شمار می‌آید (مافی و بذار، ۱۳۹۳: ۱۸۵).

مدیریت کوپووس برعهده یونوسا است و کوپووس در حال حاضر با افزایش شمار اعضای خود به ۹۵ دولت به یکی از بزرگترین کمیته‌های مجمع عمومی سازمان ملل متحد تبدیل شده است (UNOOSA, 2020). کار ویژه اصلی کوپووس، تلاش در جهت تدوین و توسعه حقوق بین‌الملل فضا با همکاری سایر ارگان‌های ملل متحد به‌ویژه کمیسیون حقوق بین‌الملل^۳ است. در عمل نیز دستورکارهای این کمیته تا حد زیادی به تنظیم مقررات و قواعد حقوقی حاکم بر فعالیت‌های فضایی صلح‌آمیز از جمله حاکمیت بر فضا و اجرام آسمانی، استقرار ماهواره‌ها در مدار زمین و اکتشافات فضایی محدود می‌شود و ابعاد و مباحث

^۱. Principles Governing the Use by States of Artificial Earth Satellites for International Direct Television Broadcasting

^۲. The principles Relating to Remote Sensing of the Earth from Outer Space

^۳. International Law Commission (ILC)

مربوط به استفاده نظامی از فضا به‌طور ویژه در حوزه وظایف و اختیارات کنفرانس خلع سلاح^۱ قرار دارد (UNOOSA, 2021). در حقیقت، کوپووس متولی اصلی آن بخش از حکمرانی جهانی فضا به‌شمار می‌آید که ذیل مسایل فنی و فعالیت‌های فضایی صلح‌آمیز دسته‌بندی می‌شوند و در پیمان‌های تدوین‌شده از سوی این نهاد به مباحث نظامی تنها در شکل کلی آن اشاره شده است.

با وجود پیشرفت قابل توجه قانون‌گذاری جهانی فضا، شکی نیست که در حال حاضر قوی‌ترین و مؤثرترین منبع حکمرانی برنامه‌های فضایی دولت‌های پیشگام در این حوزه را خط‌مشی‌ها و حقوق ملی فضا تشکیل می‌دهد. تعداد زیادی از دولت‌ها تا به امروز قوانین یا راهبردهای فضایی ملی مخصوص به‌خود را تدوین کرده‌اند که برنامه‌ها و فعالیت‌های فضایی در بخش‌های تجاری، رسانه‌ای، مدنی، فناوری اطلاعات و دفاع ملی را تنظیم می‌سازد.

اگرچه اتخاذ سیاست‌های ملی فضا و تصویب قوانین ملی در این حوزه می‌تواند بخشی از خلاءها و کاستی‌های حقوق جهانی فضا به‌ویژه در حوزه‌های نوظهوری همچون تجاری‌سازی را پوشش دهد، اما هدف اصلی دولت‌ها برای اعمال و گسترش حکمرانی ملی فضا را باید در تلاش برای کنترل هرچه بیشتر فضای فراجو از طریق به‌کارگیری ابزارهایی مانند مجازات‌ها، تحریم‌ها، وضع مالیات، تنظیم مقررات قانونی و دستورالعمل‌های لازم‌الاجرا برای شهروندان و حتی اتباع سایر دولت‌ها و نیز ارائه مشوق‌ها جستجو کرد.

فدراسیون روسیه، ایالات متحده، فرانسه، بریتانیا و چین از جمله دولت‌های پیشرو در زمینه برنامه‌ها و فعالیت‌هایی فضایی به‌شمار می‌آیند که سازوکارهای قانونی و اجرایی یکپارچه و منظمی را برای اعمال حاکمیت ملی بر برنامه‌ها و فعالیت‌های فضایی فراهم آورده‌اند. ادامه این مقاله به بررسی و تحلیل سیاست‌های ملی فضایی و حاکمیت و تنظیم برنامه‌های ملی فضایی در فدراسیون روسیه اختصاص دارد.

۱. روند تکاملی حکمرانی ملی فضا در روسیه

اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی به‌رغم پیشگامی در فعالیت‌های فضایی و برخورداری از برنامه‌های فضایی چشم‌گیر، فاقد سازوکارهای مشخص قانون‌گذاری در حوزه تدوین حقوق فضا بود. حتی با اینکه حقوق‌دانان اتحاد جماهیر شوروی طی سال‌های متمادی

^۱. Conference on Disarmament

از تصویب یک قانون فضایی واحد توسط پارلمان حمایت می‌کردند، اما از طرف کسانی که کشور را اداره می‌کردند و دارای اختیار قانون گذاری بودند، هیچ پاسخ مثبتی مشاهده نشد. از این رو، تنظیم مقررات فضایی در شوروی بر حسب مورد به واسطه تصمیم‌های محرمانه متعدد اتخاذ شده از سوی کمیته مرکزی حزب کمونیست^۱ و بخش‌های گوناگون حاکمیت صورت می‌پذیرفت. بنابراین این مقررات در دسترس عموم مردم و یا پژوهشگران قرار نداشت. در عین حال همچون سایر کشورها در شوروی نیز برخی مقررات مرتبط با امور فضایی به واسطه قوانین عمومی و مدنی ملی تنظیم می‌شد.

تا اینکه فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، ضرورت پی‌ریزی مبانی قانونی و سازمانی فعالیت‌های فضایی در روسیه را برجسته ساخت. در ابتدا این ضرورت به‌طور عمده از نیاز مسکو به ایجاد سازوکارهای قانونی همکاری با کشورهای عضو دولت‌های مستقل هسمود^۲ در زمینه اکتشاف و استفاده از فضا و به‌ویژه بهره‌مندی از پایگاه‌ها و تجهیزات فضایی مستقر در سرزمین‌های پسا شوروی ناشی می‌شد. در حقیقت، قانون گذاری ملی فضا در روسیه ریشه در احساس نیاز فوری این کشور به تنظیم مقررات قانونی همکاری فضایی با کشورهای پسا شوروی دارد. برای این منظور، ۹ عضو اتحادیه دولت‌های مستقل هسمود در ۳۰ دسامبر ۱۹۹۱ توافق‌نامه فعالیت‌های مشترک در زمینه اکتشاف و استفاده از فضا^۳ موسوم به توافق‌نامه مینسک^۴ را به امضا رساندند و اگرچه اوکراین و مولدوای از امضای آن خودداری کردند، اما اوکراین در ژوئیه ۱۹۹۲ به آن ملحق شد (Von der Dunk, 1992:173).

توافق‌نامه مینسک سندی نسبتاً کلی و تا حدودی مبهم بود که بسیاری از مفاد آن نیاز به شرح و توضیح بیشتر داشت. این توافق‌نامه به‌طور عمده بر اهمیت علم و فناوری فضایی برای توسعه اعضای دولت‌های مستقل هسمود و لزوم تلاش‌های مشترک برای پژوهش و اکتشافات فضایی مؤثرتر در جهت منافع دفاعی، علمی و اقتصادی ملی تأکید داشت. در خصوص برنامه‌ریزی برای انجام کنش‌های فضایی مشترک، توافق‌نامه مینسک به برنامه‌های فضایی کشورهای طرف قرارداد متکی بود که تأسیس نهادهای قانونی و تنظیم مقررات حقوقی حاکم بر این گونه فعالیت‌ها در کشورهای عضو را ضروری می‌ساخت. برپایه این

^۱. Central Committee of the Communist Party (CCCP)

^۲. Commonwealth of Independent States (CIS)

^۳. Agreement on Joint Activities in the Exploration and Use of Outer Space

^۴. Minsk Agreement

توافق‌نامه، هماهنگی میان برنامه‌ها و فعالیت‌های فضایی طرفین برعهده شورای فضایی بین‌الدولی^۱ قرار داشت. دولت‌های طرف قرارداد مینسک همچنین متعهد شده بودند در عین حالی که فعالیت‌های مشترک خود را در زمینه اکتشاف و استفاده از فضا با رعایت موازین حقوقی بین‌المللی موجود توسعه می‌دهند، برای حل چالش‌های حقوقی بین‌المللی فعالیت‌های فضایی به‌شیوه‌ای هماهنگ تلاش نمایند (Kamenetskaya et al., 1993:121).

کشورهای عضو اتحادیه دولت‌های مستقل همسود - به‌جز مولداوی - در ۱۵ می ۱۹۹۲ به‌منظور توسعه برخی از مفاد توافق‌نامه مینسک و نیز تنظیم مقررات استفاده از تأسیسات و زیرساخت‌های فضایی مستقر بر روی زمین در جهت تحقق اهداف برنامه‌های فضایی قیدشده در توافق‌نامه مینسک، توافق‌نامه تاشکند^۲ را به امضا رساندند. در ماده نخست این توافق‌نامه آمده است که تأسیسات زمینی مرتبط با زیرساخت‌های فضایی همچون پایگاه‌های فضایی، مراکز پژوهش‌های فضایی، سکوهای پرتاب و فرود، مجتمع‌های فنی، مراکز کنترل پرواز فضایی، مرکز آموزش فضانوردان و غیره که در سرزمین‌های پسا شوروی - شامل جمهوری آذربایجان، بلاروس، قزاقستان، روسیه، ترکمنستان، ازبکستان و اوکراین - واقع شده‌اند به‌عنوان دارایی دولت‌های متبوع آنها به‌شمار می‌آیند (Barbance, 2005:3).

در عین حال، امکان واگذاری حق استفاده از این تأسیسات به نیروهای راهبردی دولت‌های مستقل همسود یا سایر طرف‌های ذی‌نفع براساس توافق‌نامه‌های ویژه در توافق‌نامه تاشکند پیش‌بینی شده بود. در همین راستا، قزاقستان و روسیه در ۲۵ می ۱۹۹۲ توافق‌نامه دوجانبه‌ای را خصوص مرکز پرتاب بایکونور^۳ به امضا رساندند که در آن بر تعلق این پایگاه به قزاقستان و استفاده روسیه از آن با رعایت برخی شرایط مالی، زیست‌محیطی و اجتماعی تأکید شده است (Kamenetskaya et al., 1993:122-123). در ۱۱ ژوئن ۲۰۰۹ نیز موافقت‌نامه دوجانبه‌ای میان حکومت فدراسیون روسیه^۴ - یا همان هیأت وزیران - و هیأت وزیران اوکراین^۵ مبنی بر همکاری در زمینه اکتشاف و استفاده از فضای فراجو برای اهداف

^۱. Interstate Space Council

^۲. Tashkent Agreement

^۳. Baikonur Cosmodrome

^۴. Government of Russian Federation

^۵. Cabinet of Ministers of Ukraine

صلح آمیز و نیز توسعه و بهره برداری از پرتابه های فضایی و تجهیزات پرتاب^۱ در مسکو به امضا رسید (UNOOSA, 2009).

به لحاظ قانون گذاری ملی در حوزه فضا نیز، اگرچه رکود اقتصادی و از هم پاشیدگی سیاسی و نظامی متعاقب فروپاشی شوروی به کاهش چشمگیر بودجه برنامه های فضایی روسیه و فرسایش دارایی های فضایی این کشور منجر شده بود، اما نخستین مقررات داخلی حاکم بر فعالیت های فضایی روسیه اندکی پس از تجزیه شوروی در ۲۷ فوریه ۱۹۹۲ برپایه فرمان رئیس جمهور روسیه مبنی بر ایجاد آژانس فضایی روسیه^۲ تدوین شد. در آوریل همان سال نیز اساسنامه حاکم بر این نهاد به تصویب هیأت وزیران رسید. طبق این سند قانونی، آژانس فضایی روسیه یک نهاد اجرایی دولتی است که خط مشی های دولتی مربوط به اکتشاف و استفاده از فضای فراجو را تدوین و اجرا می کند و اهم وظایف آن عبارتند از: نظام مندسازی فعالیت های فضایی روسیه و ارائه پیش نویس مجموعه قوانین فضایی فدراسیون روسیه به هیأت حاکمه این کشور با همراهی آکادمی علوم روسیه^۳، نیروهای مسلح متحد دولت های مستقل همسود^۴ و سایر وزارتخانه ها و سازمان های مربوطه؛ انجام تدارکات عام برای توسعه سامانه ها، مجتمع ها و امکانات علمی و صنعتی فضایی لازم برای تحقق برنامه فضایی فدراسیون روسیه؛ مشارکت در توسعه و استفاده از سامانه ها فضایی دومنظوره (غیرنظامی و نظامی) و مجموعه های پیشرفته تحت قراردادهای دفاعی مطابق با برنامه فضایی فدراسیون روسیه و همچنین تهیه و راه اندازی سامانه های فضایی با اهداف علمی و اقتصادی؛ ایجاد زمینه های همکاری با سازمان ها و شرکت های صنعتی و پژوهش و آزمایش علمی برای توسعه فعالیت های فضایی؛ همکاری با ارگان های فضایی کشورهای عضو اتحادیه دولت های مستقل همسود و سایر دولت ها در اکتشاف و استفاده از فضای فراجو با هدف مشارکت در پروژه های فضایی تجاری و ترویج آنها و تأمین ایمنی فضانوردان (UNOOSA, 2018).

در ادامه، آژانس فضایی روسیه با مشارکت آکادمی علوم، وزارت امور خارجه، وزارت دفاع و برخی دیگر از نهادهای حاکمیتی این کشور پیش نویس قانون اصول فعالیت های فضایی^۵ را

¹. Exploration and Use of Outer Space for Peaceful Purposes and in the Development and Operation of Space Rocket and Rocket Equipment

². Russian Space Agency (RSA)

³. Russian Academy of Sciences (RAS)

⁴. CIS Unified Armed Forces

⁵. Draft Law on the Fundamentals of Space Activities

در آگوست ۱۹۹۲ در اختیار شورای عالی روسیه^۱ قرار داد و شورای مذکور در ۲۰ آگوست ۱۹۹۳ - اندکی پیش از انحال در ۵ اکتبر ۱۹۹۳ - آنرا تحت عنوان قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه^۲ به تصویب رساند که از ۶ اکتبر همان سال پس از امضای بوریس یلتسین^۳ - رئیس‌جمهور وقت این کشور - به اجرا درآمد. این قانون تا به امروز بارها - در ۲۹ نوامبر ۱۹۹۶، ۱۰ ژانویه ۲۰۰۳، ۵ مارس و ۲۲ آگوست ۲۰۰۴، ۲ فوریه و ۱۸ دسامبر ۲۰۰۶، ۳۰ دسامبر ۲۰۰۸، ۲۱ نوامبر ۲۰۱۱، ۱۳ ژوئیه ۲۰۱۵، ۷ مارس ۲۰۱۸، ۱۵ آوریل ۲۰۱۹ و ۸ دسامبر ۲۰۲۰ - مورد بازبینی قرار گرفته یا اصلاحیه‌هایی بر آن افزوده شده - به طوری که از ۳۰ ماده به ۳۳ ماده افزایش یافته -، اما همچنان دارای اعتبار است (Von der Dunk, 2020: 655).

در ۲۵ مارس ۱۹۹۳ نیز مقررات آژانس فضایی روسیه^۴ به تصویب شورای وزیران فدراسیون روسیه رسید که در ۱۵ می ۱۹۹۵ مصوبه حکومت فدراسیون روسیه در این باره جایگزین آن شد (UNOOSA, 2018). این سند در واقع همان نسخه توسعه یافته اساسنامه آژانس فضایی روسیه است که به گونه‌ای با قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون این کشور هم‌آهنگ شده است. این نهاد دولتی تا به امروز چندین بار به لحاظ عنوان، وظایف و یا ساختار تشکیلاتی تجدیدسازمان شده است. عنوان این نهاد در سال ۱۹۹۹ به آژانس فضایی و هوانوردی روسیه^۵ تغییر کرد و در سال ۲۰۰۴ بار دیگر به حوزه فعالیت‌های فضایی محدود شد و آژانس فضایی فدرال^۶ نام گرفت که از آن تحت عنوان روسکاسموس^۷ یاد می‌کنند (Ioannidi, 2018:124-126).

پرتاب ناموفق موشک ماهواره‌بر پروتون-ام^۸ در ژوئیه ۲۰۱۳ با برجسته‌ساختن مشکلات ناشی از عدم هماهنگی میان بخش‌های فضایی و موشکی روسیه به بازسازماندهی اساسی صنعت فضایی روسیه منجر شد. در ابتدا، حکومت روسیه در آگوست ۲۰۱۳ به منظور یکپارچه‌سازی و بازملی‌سازی بخش فضایی این کشور شرکت واحد موشکی و فضایی^۹ را

¹. Supreme Soviet of Russia

². Law of the Russian Federation on Space Activities

³. Boris Yeltsin

⁴. Regulations on the Russian Space Agency

⁵. Russian Aviation and Space Agency (RSA)

⁶. Federal Space Agency

⁷. Roscosmos (Russian: Роскосмос)

⁸. Proton-M

⁹. United Rocket and Space Corporation (URSC)

به‌مثابه یک شرکت سهامی روسی تأسیس نمود. رهبران روسیه قصد داشتند این کار را به شیوه‌ای انجام دهند که آژانس فضایی روسکاسموس حفظ و ارتقا یابد. برپایه این طرح، قرار بود روسکاسموس به‌مثابه یک نهاد اجرایی و پیمانکاری فدرال برای اجرای برنامه‌های فضایی از سوی صنایع به‌کار گرفته شود (Messier, 2013).

با وجود تلاش‌های کادر رهبری روسیه برای ایجاد هماهنگی میان بخش‌های فضایی و موشکی این کشور، تکرار دو شکست دیگر در سامانه‌های پرتاب موشکی طی سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ باعث شد تا حکومت این کشور در ژوئن ۲۰۱۵ تمامی شرکت‌های روسی تولید موتور موشک را تحت شرکت واحد موشکی و فضایی سازماندهی کند. در دسامبر همان سال نیز ولادیمیر پوتین^۱ با امضای فرمانی آژانس فضایی دولتی (روسکاسموس) را در شرکت واحد موشکی و فضایی ادغام کرد و به این ترتیب شرکت دولتی روسکاسموس برای فعالیت‌های فضایی^۲ از ابتدای ژانویه ۲۰۱۶ شکل گرفت و به‌مثابه نهاد مجاز برای فعالیت‌های فضایی^۳ در فدراسیون روسیه معرفی شد (Shashkova al., 2019: 188-198).

در حقیقت، حکومت روسیه همچنان نمانام^۴ روسکاسموس را برای معرفی فعالیت‌های فضایی این کشور حفظ نموده و برای معرفی آن در سطح جهانی سرمایه‌گذاری کرده است. روسکاسموس برای روسیه معادل سازمان هوانوردی و فضایی ملی آمریکا (ناسا)^۵ برای ایالات متحده بوده و مسکو برای روسکاسموس رقابت نزدیکی با ناسا تدارک دیده است. یکی از اهداف بازنگری‌های متعدد در قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه و بازسازماندهی‌های چندباره در نهاد مجاز برای فعالیت‌های فضایی این کشور نیز حصول اطمینان رهبران روسیه از کسب و انباشت توانمندی‌های لازم از سوی بخش فضایی فدراسیون روسیه برای بازگشت به دوران طلایی مسکو در سال‌های اولیه پیدایش عصر فضا است.

¹. Vladimir Putin

². Roscosmos State Corporation for Space Activities

³. Authorized Body for Space Activities

⁴. Brand

⁵. National Aeronautics and Space Administration (NASA)

۲. قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه

قانون حاکم بر فعالیت‌ها و برنامه‌های فضایی روسیه در درجه نخست همان قانون مصوب ۲۰ آگوست ۱۹۹۳ تحت عنوان فرمان شماره ۵۶۶۳-۱^۱ همراه با چندین اصلاحیه و الحاقیه بعدی است. در وهله بعدی، اساسنامه و مقررات آژانس فضایی روسیه قرار دارد که اگرچه طی زمان تغییراتی در آن حاصل شده، اما مفاد اصلی آن همان است که در ۲۵ مارس ۱۹۹۳ به تصویب شورای وزیران فدراسیون روسیه رسید. قانون حاکم بر فعالیت روسکاسموس در زمره مقررات اجرایی و نهادی دولت روسیه دسته‌بندی می‌شود و بنابراین دایره شمول آن محدود است و شهروندان، سازمان‌ها و شرکت‌های غیردولتی را دربر نمی‌گیرد. در مقابل، قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه اغلب موضوع‌های مرتبط با فعالیت‌های فضایی مانند صدور مجوز، ثبت و انتقال مالکیت اشیا و پرتابه‌های فضایی، نظارت بر فعالیت‌های فضایی غیردولتی، ایمنی فضایی، بیمه و مسئولیت را شامل می‌شود.

آخرین نسخه قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه وفق اصلاحیه ۸ دسامبر ۲۰۲۰ در اصل شامل ۳۱ ماده است که در هشت بخش تنظیم شده‌اند.^۲ با این همه از آنجا که شماره دو ماده حذف شده ۱۳ (در بازنگری ۲۲ آگوست ۲۰۰۴) و ۲۶ (در بازنگری ۵ مارس ۲۰۰۴) در منابع روسی و انگلیسی قابل دسترس با ذکر توضیح و تاریخ الغای آنها همچنان باقی مانده و در بازنگری ۷ مارس ۲۰۱۸ نیز یک بخش با سه ماده جدید به این قانون اضافه شده است، مواد این قانون در ادامه برای پرهیز از سردرگمی احتمالی از ۱ الی ۳۳ مرتب شده و مواد حذف و اضافه شده در جای خود توضیح داده شده‌اند.

مقررات عمومی: بخش نخست قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه تحت عنوان مقررات عمومی شامل ۴ ماده است که در ماده نخست آن آمده است که «حوزه فعالیت‌های

^۱. Decree No. 5663-1

^۲. تمامی مفاد منتسب به قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون در این مقاله از متن اصلی آخرین اصلاحیه این سند اتخاذ شده است. برای دسترسی به آخرین نسخه روسی این قانون به (ИТ, 2020:1-33) و برای دسترسی به نسخه انگلیسی این قانون برپایه بازنگری تا ۱۸ دسامبر ۲۰۰۶ به (WTO, 2006: art 1-30) مراجعه شود.

فضایی مطابق با قانون اساسی فدراسیون روسیه، اصول و هنجارهای به‌لحاظ جهانی شناخته‌شده حقوق بین‌الملل و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی پذیرفته‌شده از سوی فدراسیون روسیه توسط این قانون و سایر قوانین فدرال و اقدامات قانونی هنجاری فدراسیون روسیه تنظیم می‌شود».

ماده ۲ قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون به مفهوم‌سازی و تعریف فعالیت فضایی و تعیین حدود و برخی مصادیق فعالیت‌های فضایی - یعنی محدوده اجرای این قانون - اختصاص دارد. در بند نخست این ماده، فعالیت فضایی به‌مثابه هر فعالیت به‌طور مستقیم مرتبط با عملیات کاوش و استفاده از فضای فراجو همچون ماه و سایر اجرام آسمانی شامل نمونه‌های اصلی برشمرده، لحاظ شده است: (۱) کاوش علمی فضا؛ (۲) استفاده از فناوری‌های فضایی برای ارتباطات، تلویزیون و پخش رادیویی؛ (۳) سنجش از راه دور زمین از فضا مانند نظارت زیست‌محیطی و هواشناسی؛ (۴) استفاده از سامانه‌های زمین‌پیمایی^۱ و ناوبری ماهواره‌ای؛ (۵) پروازهای فضایی سرنشین‌دار؛ (۶) استفاده از تجهیزات، مواد و فناوری فضایی در راستا منافع دفاعی و امنیتی فدراسیون روسیه؛ (۷) مشاهده اشیا و پدیده‌ها در فضا؛ (۸) آزمایش تجهیزات در فضا؛ (۹) تولید مواد و سایر کالاها در فضا؛ و (۱۰) انواع دیگر فعالیت‌هایی که با کمک فناوری فضایی در حال اجرا هستند. با اینکه محدوده فعالیت‌های فضایی در نمونه‌های اصلی ۱ تا ۹ این بند به‌خوبی مشخص شده، اما مورد آخر بسیار مبهم بوده و دست مراجع دولتی برای تفسیر موسع از حوزه شمول فعالیت‌های فضایی را باز گذاشته است.

در بند دوم از این ماده نیز «فعالیت‌های فضایی شامل ایجاد (توسعه، تولید و آزمایش) و استفاده (بهره‌برداری) از تجهیزات، مواد و فناوری‌های فضایی و ارائه سایر خدمات مرتبط با فضا و نیز استفاده از دستاوردهای فعالیت‌های فضایی و همکاری‌های بین‌المللی فدراسیون روسیه در زمینه اکتشاف و استفاده از فضای فراجو» تعریف شده است. اهم اهداف فعالیت‌های فضایی در ماده ۳ شامل کمک به توسعه اقتصادی دولت و افزایش رفاه شهروندان فدراسیون روسیه با استفاده منطقی و مؤثر از تجهیزات، مواد و فناوری فضایی و همچنین گسترش دامنه استفاده از آنها؛ تقویت و توسعه ظرفیت علمی-فنی و فکری صنعت فضایی و زیرساخت‌های آن؛ بهبود و انباشت بیشتر دانش علمی راجع به زمین، فضا و اجرام آسمانی؛

^۱. Geodetic

و توسعه و گسترش همکاری‌های بین‌المللی فدراسیون روسیه به‌منظور ادغام بیشتر این کشور در سیستم روابط اقتصادی جهان و اطمینان از امنیت بین‌المللی برشمرده شده‌اند.

بند نخست ماده ۴ قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه، اصول حاکم بر فعالیت‌های فضایی این کشور را اینچنین تعیین کرده است؛ کمک به حفظ صلح و امنیت بین‌المللی از طریق استفاده از دستاوردهای دانش و فناوری فضایی؛ تشویق جذب اعتبارات خارج از بودجه به‌سوی فعالیت‌های فضایی ضمن حفظ کنترل دولت بر استفاده از آنها و اطمینان از رعایت منافع دولتی فدراسیون روسیه؛ اطمینان از ایمنی فعالیت‌های فضایی و حفاظت از محیط‌زیست؛ همکاری متقابل بین‌المللی برابر و سودمند فدراسیون روسیه با سایر دولت‌ها در زمینه فضا؛ مسئولیت‌پذیری بین‌المللی فدراسیون روسیه در قبال فعالیت‌های فضایی در حال پیشرفت؛ ترکیب منطقی و توسعه متوازن تجهیزات و فناوری‌های فضایی قابل‌استفاده در اهداف علمی و اقتصادی - اجتماعی در جهت منافع دفاعی و امنیتی فدراسیون روسیه (که تحت عنوان فناوری‌های فضایی با استفاده دوگانه یا فناوری فضایی دومنظوره از آن یاد می‌شود). این بند همچنین فعالیت‌های فضایی مغایر با پیمان‌های بین‌المللی پذیرفته‌شده از فدراسیون روسیه را غیرمجاز دانسته است. در بند دوم از این ماده آمده است که فعالیت‌های فضایی و همچنین انتشار اطلاعات مربوط به فعالیت‌های فضایی با رعایت الزامات تعیین‌شده در قانون مبنی بر حفظ اسرار دولتی، اسرار رسمی و تجاری و نیز دستاوردهای فعالیت‌های فکری و حقوق انحصاری آنها انجام می‌شود.

تشکیلات فضایی: بخش دوم قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه تحت مواد ۵ الی ۱۱ به سازماندهی فعالیت‌های فضایی پرداخته است. وفق ماده ۵، فعالیت‌های فضایی تحت صلاحیت فدراسیون روسیه است و مدیریت عام آن در درجه نخست برعهده رئیس‌جمهور فدراسیون روسیه است که وظیفه دارد (۱) اصول بنیادین خط‌مشی دولت در زمینه فعالیت‌های فضایی را بررسی و تصویب نماید؛ (۲) طرح‌ها و برنامه‌های مهم فضایی را تعیین کند؛ و (۳) مهم‌ترین سیاست‌های دولت در زمینه فعالیت‌های فضایی را ابلاغ نماید. در وهله دوم، تصمیم‌سازی پیرامون برنامه‌ها و فعالیت‌های فضایی روسیه برعهده حکومت فدراسیون روسیه قرار دارد که در واقع ادامه همان وظایف و اختیارات رئیس‌جمهور است. در الحاقیه‌هایی نیز که ۷ مارس ۲۰۱۸ به این قانون اضافه شد، برخی وظایف تازه در زمینه

تنظیم فعالیت‌های فضایی به حکومت فدراسیون روسیه محول شد که دلیل اصلی آن را باید در پیدایش مسایل نوظهور در این حوزه به‌ویژه تجاری‌سازی فعالیت‌های فضایی جستجو کرد. برپایه اصلاحیه ۱۳ ژوئیه ۲۰۱۵، نهاد مجاز برای فعالیت‌های فضایی در روسیه وفق ماده ۶، روسکاسموس معرفی شده است که «مدیریت فعالیت‌های فضایی را به سود علم، فناوری و بخش‌های اقتصادی گوناگون انجام می‌دهد و نیز امور مربوط به تکوین فناوری‌های فضایی برای اهداف علمی و اقتصادی-اجتماعی را با همراهی نهادهای اجرایی فدرال در امور دفاعی - در زمینه فناوری‌های فضایی دومنظوره- در چارچوب برنامه فضایی فدرال و سایر برنامه‌های فدرال در زمینه فعالیت‌های فضایی» برعهده دارد. در این راستا، تعقیب اهداف ذیل از جمله مهم‌ترین وظایف این نهاد به‌شمار می‌آیند؛ الف) سازماندهی سامانه‌های آزمایشی برای مطالعه مسیرهای اصلی توسعه فناوری‌های فضایی به‌لحاظ علمی و اقتصادی-اجتماعی حائز اهمیت و نیز همراهی با نهادهای اجرایی فدرال در امور دفاعی در حوزه فناوری‌های فضایی با استفاده دوگانه؛ و ب) حصول اطمینان از همراهی با سایر نهادهای اجرایی فدرال علاقه‌مند به انجام پژوهش و توسعه در جهت تکوین فناوری‌های فضایی به‌لحاظ علمی و اقتصادی-اجتماعی حائز اهمیت، خرید فناوری‌های فضای تجاری و همراهی با نهادهای اجرایی فدرال در امور دفاعی برای اطمینان از بهره‌مندی در این زمینه. علاوه بر این در اصلاحیه ۱۳ ژوئن ۲۰۱۵، صلاحیت صدور مجوز فعالیت‌های فضایی نیز به‌طور انحصاری برعهده روسکاسموس گذاشته شد.

ماده ۷ قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه، دفاع در حوزه فضا را در درجه نخست برعهده نهاد اجرایی فدرال برای دفاع^۱ گذاشته است. این نهاد، «خط‌مشی دولتی در زمینه فعالیت‌های فضایی را در راستای منافع دفاعی و امنیتی فدراسیون روسیه اجرا می‌کند و همچنین فعالیت‌های مربوط به تکوین فناوری‌های فضایی نظامی را با همراهی نهاد مجاز برای فعالیت‌های فضایی-یعنی روسکاسموس- در خصوص فناوری‌های فضایی دومنظوره مطابق برنامه تسلیحاتی دولت و نیز برنامه‌های فدرال در زمینه فعالیت‌های فضایی سازمان می‌دهد.» پیگیری اهداف ذیل از جمله مهم‌ترین وظایف نهاد اجرایی فدرال برای دفاع به‌شمار می‌آیند؛ الف) توسعه طرح‌هایی در بخش فضایی برنامه‌های فدرال به‌منظور ایجاد، تکوین و تولید تسلیحات و فناوری‌های نظامی؛ ب) انجام تعهدات دولت در پیمان‌های مربوط به

^۱. Federal Executive Body for Defense

توسعه، تولید و تحویل تسلیحات و فناوری‌های نظامی فضایی؛ ج) برنامه‌ریزی و استفاده از فناوری‌های فضایی در راستای منافع دفاعی و امنیتی فدراسیون روسیه.

برنامه فضایی فدرال روسیه در بخش نخست ماده ۸ این قانون، یک سند برنامه‌ریزی بلندمدت معرفی شده است که بر اساس آن فرمان دولت برای ایجاد، تولید و استفاده از فناوری فضایی در جهت اهداف علمی و اقتصادی-اجتماعی تدوین می‌شود. در بخش دوم این ماده نیز آمده است که برنامه فضایی فدرال با در نظر گرفتن موارد زیر تدوین می‌شود؛ اهداف، وظایف و اصول فعالیت فضایی تعیین شده در این قانون؛ منافع نهادهای فدراسیون روسیه؛ شرایط اقتصادی در کشور؛ وضعیت علم و صنعت فضا؛ ضرورت توسعه ترکیبی بخش‌های فضایی و سطحی زیرساخت‌های فضایی؛ منافع مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان تجهیزات و فناوری‌های فضایی؛ وضعیت و روند توسعه دانش هوانوردی؛ شرایط بازار جهانی فضا؛ و تعهدات بین‌المللی پذیرفته شده از سوی فدراسیون روسیه و اهداف گسترش همکاری‌های بین‌المللی. سایر مواد بخش دوم قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه به تنظیم مقررات فنی از سوی تشکیلات فضایی این کشور اختصاص دارد. موضوع مواد ۹، ۱۰ و ۱۱ به ترتیب صدور مجوز فعالیت‌های فضایی، صدور گواهینامه الزامی و اظهارنامه انطباق فناوری فضایی و تخصص در زمینه فعالیت‌های فضایی است.

مسائل مالی: بخش سوم این قانون ذیل مواد ۱۲ الی ۱۶ به شرایط مالی و مسایل اقتصادی فعالیت‌های فضایی توجه دارد و چگونگی تأمین بودجه و هزینه‌کرد برنامه‌های فضایی را مشخص می‌سازد. فعالیت‌های فضایی در روسیه در درجه نخست به واسطه تخصیص اعتبارات از بودجه فدرال تأمین مالی می‌شود (بند ۱ از ماده ۱۲) و در وهله دوم برای مشارکت مالی سازمان‌های غیردولتی و شهروندان نیز ضمانت‌ها و مزایای دولتی در نظر گرفته شده است (بند ۳ از ماده ۱۲). علاوه بر این طبق بند ۴ از ماده ۱۲، «سرمایه‌گذاری‌های خارجی در فعالیت‌های فضایی مربوط به اجرای برنامه‌های فضایی فدرال را می‌توان با بودجه فدرال و همچنین دارایی‌های دولت فدرال مطابق با قوانین فدراسیون روسیه تضمین کرد».

ماده ۱۳ در رابطه با تشکیل صندوق فضایی روسیه است که برپایه اصلاحیه ۲۲ آگوست ۲۰۰۴ منسوخ شد. ماده ۱۴ به موضوع قراردادهای دولتی برای طراحی، ساخت و تأمین فناوری‌های فضایی و امکانات زیرساخت فضایی اختصاص دارد. ماده ۱۵ حق بهره‌برداری از

فناوری‌های فضایی را منوط به ثبت دولتی حقوق آن می‌داند و در ماده ۱۶ بر حمایت قانونی از دستاوردهای فکری و معنوی فعالیت‌های فضایی تأکید شده است.

اشیا و زیرساخت‌های فضایی: موضوع تأسیسات و زیرساخت‌های فضایی مستقر در فضا و سطح زمین در بخش چهارم قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه مورد اشاره قرار گرفته است و مواد ۱۷ تا ۲۱ این قانون را شامل می‌شود. اشیای فضایی روسیه نیازمند ثبت و نیز الصاق برچسب‌هایی هستند که وابستگی آنها به فدراسیون روسیه را نشان دهد (بند ۱ از ماده ۱۷) و دولت فدرال صلاحیت و کنترل بر اشیای فضایی ثبت‌شده را در همه حالت‌های استقرار بر روی زمین، پرواز، اقامت در فضا یا استقرار بر روی اجرام آسمانی برای خود محفوظ می‌دارد (بند ۱ از ماده ۱۷). با این همه در بند ۳ این ماده آمده است که «حق مالکیت اشیای فضایی اعم از این که بر روی زمین، در حال پرواز، اقامت در فضا یا استقرار بر روی اجرام آسمانی باشند، مصون از تعرض خواهد بود؛ مگر اینکه در موافقت‌نامه‌های بین‌المللی پذیرفته‌شده از سوی فدراسیون روسیه به‌گونه‌ای دیگر تصریح شده باشد».

در بند ۴ ماده ۱۷ آمده است که موارد مربوط به ثبت، اعمال صلاحیت و کنترل و نیز مسایل مربوط به حقوق مالکیت اشیای فضایی تولیدی سازمان‌ها و شهروندان روسی با مشارکت دولت‌ها، سازمان‌ها و شهروندان خارجی یا سازمان‌های بین‌المللی حسب مورد برپایه توافق‌نامه‌های بین‌المللی معین خواهد شد. در انتهای این ماده همچنین قید شده است که «در مجاورت بلافصل اشیای فضایی فدراسیون روسیه در محدوده منطقه‌ای که برای اطمینان از حداقل فعالیت‌های فضایی ضروری است، می‌توان قوانینی وضع کرد که برای سازمان‌ها و شهروندان روسی و خارجی لازم‌الاجر خواهد بود».

ماده ۱۸ به تعریف و شناسایی زیرساخت‌های فضایی فدراسیون روسیه از جمله سازه‌های فضایی مستقر بر روی زمین، ایستگاه‌های فضایی، محل سقوط اشیای فضایی و مجموعه‌های آموزش فضاوردی اختصاص دارد. در بند ۴ این ماده آمده است که فعالیت‌های فضایی سازمان‌ها و شهروندان فدراسیون روسیه در سرزمین‌های خارج از صلاحیت این کشور وفق موافقت‌نامه‌های بین‌المللی پذیرفته‌شده از سوی دولت روسیه و این قانون انجام می‌شود. اصول مدیریت اشیای فضایی موضوع ماده ۱۹ است که در آن به چگونگی نظارت نهاد مجاز برای فعالیت‌های فضایی بر متصدیان پرتاب و کنترل اشیای فضایی یا هماهنگی میان بخش‌های فضایی و هوانوردی برای جلوگیری از بروز حوادث احتمالی پرداخته شده است. در

ماده ۲۰ نیز شرایط جسمی، روحی و حرفه‌ای فضانوردان و خدمه اجسام فضایی سرنشین‌دار لحاظ شده است.

ایمنی فعالیت‌های فضایی: بخش پنجم از قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه شامل مواد ۲۲ الی ۲۵ به اطمینان از ایمنی فعالیت‌های فضایی اختصاص دارد. حصول اطمینان از ایمنی فعالیت‌های فضایی، شیوه بررسی در خصوص حوادث فضایی، انجام عملیات نجات و جستجو، روش جبران خسارت و نیز بیمه شهروندان و اموال مرتبط با برنامه‌های فضایی در این بخش مورد توجه قرار گرفته‌اند.

همکاری‌های بین‌المللی: قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه در بخش ششم ذیل مواد ۲۶ تا ۲۸ به تنظیم مقررات حاکم بر مشارکت این کشور با دولت‌ها، سازمان‌ها و شهروندان خارجی و نیز سازمان‌های بین‌المللی در حوزه فضا پرداخته است. ماده ۲۶ با عنوان تعهدات بین‌المللی در زمینه فعالیت‌های فضایی که به موضوع معاهدات بین‌المللی فدراسیون روسیه در مورد مسائل مربوط به فعالیت فضایی اختصاص داشت در بازنگری ۵ مارس ۲۰۰۴ حذف شد و مفاد آن با رعایت تغییرات صورت‌گرفته در ساختار حکمرانی فدراسیون روسیه - از جمله انحلال شورای عالی روسیه - به سایر بخش‌های این قانون به‌ویژه بخش مقررات عمومی و تشکیلات فضایی منتقل شد.

ماده ۲۷ با عنوان رژیم قانونی سازمان‌ها و اتباع خارجی در بند نخست بر این نکته تأکید کرده است که سازمان‌ها و شهروندان خارجی در همان سطحی می‌توانند از رژیم قانونی تعیین‌شده برای سازمان‌ها و شهروندان روسی در زمینه فعالیت‌های فضایی استفاده کنند که دولت متبوع آنها در اختیار سازمان‌ها و شهروندان فدراسیون روسیه قرار می‌دهد. برای اطمینان بخشی به طرف‌های خارجی نیز در بند دوم آمده است که فدراسیون روسیه مطابق با قوانین این کشور از فناوری و اسرار تجاری سازمان‌ها و شهروندان خارجی که فعالیت‌های فضایی را تحت صلاحیت فدراسیون روسیه انجام می‌دهند، حمایت قانونی می‌کند و لازمه حمایت‌های بیشتر، عمل متقابل خواهد بود. بند سوم نیز خاطرنشان می‌سازد که سازمان‌ها و شهروندان خارجی که فعالیت‌های فضایی را تحت صلاحیت فدراسیون روسیه انجام می‌دهند، باید بیمه فناوری فضایی و نیز مخاطرات مربوط به فعالیت‌های فضایی را به‌شیوه‌ای که در قانون مدنی فدراسیون روسیه و این قانون تعیین شده است، متقبل شوند.

مقررات قانونی مربوط به همکاری‌های بین‌المللی روسیه در حوزه فضا، موضوع ماده ۲۸ است که در آن تصریح شده است که «سازمان‌ها و شهروندان فدراسیون روسیه که در اجرای طرح‌های بین‌المللی در زمینه فعالیت‌های فضایی مشارکت دارند، مطابق با قوانین فدراسیون روسیه توافق‌نامه‌هایی را با سازمان‌ها و شهروندان خارجی منعقد می‌کنند، مگر اینکه شرط دیگری در چنین موافقت‌نامه‌هایی پیش‌بینی شده باشد.» (بند ۱ از ماده ۲۸). همچنین «در صورت تعارض بین قانون فدراسیون روسیه و قوانین یک کشور خارجی قابل اعمال در فعالیت‌های فضایی با مشارکت سازمان‌ها و شهروندان فدراسیون روسیه، قانون فدراسیون روسیه مؤثر خواهد بود، مگر اینکه شرط دیگری در چنین موافقت‌نامه‌هایی پیش‌بینی شده باشد.» (بند ۱ از ماده ۲۸). در بند سوم نیز که در جریان آخرین بازنگری قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه در ۸ دسامبر ۲۰۲۰ اضافه شد، آمده است که «تصمیم‌های نهادهای ایالتی که برپایه مفاد معاهده‌های بین‌المللی پذیرفته‌شده از سوی فدراسیون روسیه اتخاذ می‌شود، چنانچه در تفسیر برخلاف قانون اساسی فدراسیون روسیه باشد در فدراسیون روسیه قابل اجرا نیست. چنین تناقضی را می‌توان به روشی که قانون اساسی فدرال تعیین کرده است، حل و فصل کرد.»

باسخ‌گویی: بخش هفتم قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه ذیل دو ماده ۲۹ و ۳۰ به مسئولیت مقام‌ها، سازمان‌ها و شهروندان در حوزه فعالیت‌های فضایی پرداخته است. ماده ۲۹، سازمان‌های دولتی و مقام‌ها آنها، سایر سازمان‌ها و مقام‌ها آنها و همچنین شهروندان ناقض این قانون و سایر تدابیر قانونی تنظیم‌کننده فعالیت‌های فضایی را طبق قوانین فدراسیون روسیه مسئول می‌شمارد. بند ۱ ماده ۳۰ نیز مسئولیت خسارت‌های ناشی از اجسام فضایی فدراسیون روسیه در حین اجرای فعالیت‌های فضایی در قلمرو فدراسیون روسیه یا خارج از مرزهای آن - به استثنای فضای فراجو- را فارغ از اینکه طرف خاطی چه کسی است، برعهده می‌گیرد. بند دوم نیز خاطر نشان می‌سازد «چنانچه در هر مکانی به‌جز سطح زمین یک شیء فضایی فدراسیون روسیه یا یکی از خواص آن در حین انجام فعالیت فضایی باعث ایجاد خسارت به یکی دیگر از اجسام فضایی فدراسیون روسیه شود، جبران خسارت واردشده به‌طور کامل به‌شيوه و تحت شرایطی که در مجموعه قوانین مدنی فدراسیون روسیه مقرر شده است برعهده سازمان یا شخص مالک شیء فضایی عامل خسارت خواهد بود.» همچنین «خسارت وارده به شخص یا دارایی یک شهروند و نیز خسارتی که

توسط یک شیء فضایی فدراسیون روسیه هنگام انجام فعالیت‌های فضایی در قلمرو فدراسیون روسیه یا خارج از آن به اموال اشخاص حقوقی وارد شده باشد به میزان و به روش مقرر در قانون مدنی فدراسیون روسیه مشمول جبران خسارت از سوی سازمان یا شهروندی خواهد بود که مسئولیت خود را در قبال ایراد آسیب بیمه کرده است» (بند ۳ از ماده ۳۰).

صندوق فدرال برای سنجش از راه دور زمین از فضا^۱: بخش هشتم قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه شامل مواد ۳۱ الی ۳۳ به موضوع تأسیس نهادی برای سنجش زمین از فضا اختصاص دارد که در بازنگری ۷ مارس ۲۰۱۸ اضافه شده است. این صندوق با بودجه دولتی به منظور گردآوری، نگهداری و استفاده مؤثر از داده‌های دریافتی از تجهیزات سنجش از دور نصب شده بر روی فضاپیماهای فدراسیون روسیه تأسیس شده است و داده‌های فضاپیماهای غیردولتی با بودجه فدرال خریداری می‌شود. داده‌های سنجش از راه دور زمین از فضا متفاوت از داده‌های فضایی^۲ هستند و اطلاعات مربوط به فضا موضوع این صندوق نیست (ماده ۳۱). ساختار تشکیلاتی و شیوه فعالیت این صندوق موضوع مواد ۳۲ و ۳۳ است و صندوق داده‌های فدرال تحت صلاحیت نهاد مجاز برای فعالیت‌های فضایی - یعنی روسکاسموس - اداره می‌شود (بند ۶ از ماده ۳۱).

۲. اهداف حقوق ملی فضا در روسیه

تنظیم قواعد و مقررات مرتبط با ابعاد گوناگون حکمرانی یکی از وظایف و اختیارات ذاتی دولت‌ها به‌شمار می‌آید و هدف صوری قانون‌گذاری ملی فضا در روسیه نیز مانند دیگر کشورهای این مسیر نهاده‌اند، ساماندهی آن دسته از فعالیت‌های فضایی است که به‌گونه‌ای با منافع، قلمرو، سازمان‌ها یا شهروندان این کشور در پیوند قرار دارند. در این میان، آنچه ماهیت قوانین مشابه دولت‌ها پیرامون یک موضوع را از یکدیگر متمایز می‌سازد، مفاد مندرج در آنهاست که هدف اصلی قانون‌گذار از تدوین این قوانین را روشن می‌سازد. قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه هرگونه عملیات مستقیم مرتبط با اکتشاف و بهره‌برداری در فضای فراخا شامل ماه و دیگر اجرام آسمانی را در شمول فعالیت‌های فضایی تعریف کرده و آنها را تحت نظارت و کنترل حکومت فدراسیون روسیه قرار می‌دهد. این

^۱. Federal Foundation for Remote Sensing of the Earth from Space

^۲. Spatial Data

تعریف بسیار گسترده است، به‌ویژه اینکه فهرست رئوس اصلی فعالیت‌های فضایی در این قانون متناهی نیست و طبق ماده ۲ این قانون شامل «سایر فعالیت‌های انجام‌شده با استفاده از فناوری‌های فضایی می‌شود». از این منظر، حقوق ملی فضا در روسیه وظیفه صیانت از حکمرانی ملی فدراسیون روسیه در حوزه فضا را به‌لحاظ نوع فعالیت تا حد زیادی نامحدود فرض می‌گیرد (IISL, 2016:14).

تعریف موسع فعالیت‌های فضایی در قوانین ملی فضا به روسیه محدود نمی‌شود و برای مثال در قانون‌گذاری ملی فضا در چین یا ایالات متحده نیز به چشم می‌خورد (Yeshchuk and Vasina, 2019:140). علاوه بر تلاش دولت‌ها برای باز گذاشتن دست خود در حکمرانی فضا، مشکلات فنی تعریف فعالیت‌های فضایی نیز در تعریف موسع این‌گونه فعالیت‌ها در قوانین ملی فضا در کشورهای گوناگون بی‌تأثیر نبوده است. عدم وجود یک تعریف جامع و مانع از فعالیت‌های فضایی در حقوق بین‌الملل فضا نیز تا حد زیادی بازتاب همین دو مشکل است.

هدف صیانت از حکمرانی ملی فضا را در بسیاری دیگر از مفاد قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه نیز می‌توان آشکارا مشاهده نمود. به‌ویژه آنجا که «حق بهره‌برداری از فناوری‌های فضایی را منوط به ثبت دولتی حقوق آن می‌داند» (ماده ۱۵) یا تشویق جذب اعتبارات خارج از بودجه فدرال جمله سرمایه‌گذاری خارجی به‌سوی فعالیت‌های فضایی را مشروط به حفظ کنترل دولت بر استفاده از آنها و اطمینان از رعایت منافع دولتی فدراسیون روسیه کرده است (ماده ۴). در حقیقت، گستره اعمال رژیم حقوقی فدراسیون روسیه در حوزه فضا هر دو بعد صلاحیت جغرافیایی^۱ و صلاحیت شخصی^۲ فعالیت‌های فضایی که توسط «سازمان‌ها و شهروندان» روسی و «سازمان‌ها و شهروندان خارجی» فعال در روسیه یا از روسیه انجام می‌شود را در بر می‌گیرد. (Von der Dunk, 2018:15)

در هر صورت، تلاش دولت روسیه برای حفظ حاکمیت این کشور بر فعالیت‌های فضایی را نباید با تلاش برای کنترل بر فضای فراجو - که در عمل غیرممکن است - اشتباه گرفت. قانون‌گذاری ملی فضا در روسیه به‌لحاظ حقوقی با هدف تدوین و توسعه مقررات و اصول حاکم بر فعالیت‌ها و برنامه‌های فضایی جاری در قلمرو این کشور و تنظیم رفتارهای مناسب

¹. Ratione Geographiae

². Ratione Personae

برای سازمان‌ها و شهروندان روسی در این حوزه انجام می‌شود تا شرایط بهتری را برای انجام و توسعه اکتشاف و بهره‌برداری از فضا فراهم آورد.

از دیگر ویژگی‌های قانون‌گذاری فضا در روسیه، جایگاه ویژه حقوق بین‌الملل به‌خصوص حقوق بین‌الملل فضا در آن است (Berkman et al., 2019:16-22). نخستین دلیل این ادعا، بند ۴ ماده ۱۵ قانون اساسی فدراسیون روسیه مصوب ۱۲ دسامبر ۱۹۹۳ است که حقوق بین‌الملل را بر قوانین ملی مقدم می‌شمارد. در این بنده آمده است که: «هنجارهای به‌لحاظ جهانی شناخته‌شده حقوق بین‌الملل و معاهده‌ها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی پذیرفته‌شده از سوی فدراسیون روسیه، جزئی از سیستم حقوقی این کشور خواهد بود. اگر یک معاهده یا توافق‌نامه بین‌المللی فدراسیون روسیه مقررات دیگری غیر از آنچه در قانون پیش‌بینی شده است را تعیین کند، قوانین توافق‌نامه بین‌المللی نافذ خواهد بود» (Constitution, 2020). این اصل قانون اساسی به‌طور کامل در خصوص حقوق بین‌الملل فضا به‌مثابه شاخه‌ای از حقوق بین‌الملل عمومی قابل اجرا بوده و به این معنی است که اصول بنیادین حقوق بین‌الملل فضا و مفاد پیمان فضای بیرونی ۱۹۶۷ و سایر معاهده‌های فضایی پذیرفته‌شده از سوی فدراسیون روسیه نسبت به قوانین ملی فضا به‌لحاظ قدرت قانونی نافذتر هستند (Dempsey, 2016:18-27).

قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه نیز در همان ماده نخست بر حکمرانی فضایی این کشور در چارچوب «اصول و هنجارهای به‌لحاظ جهانی شناخته‌شده حقوق بین‌الملل و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی پذیرفته‌شده از سوی فدراسیون روسیه» تأکید دارد. همچنین ذکر اصول فعالیت‌های فضایی در ماده ۴ این قانون کاملاً با آنچه که در پیمان فضای بیرونی آمده است، مطابقت دارد. این بند همچنین فعالیت‌های فضایی مغایر با پیمان‌های بین‌المللی پذیرفته‌شده از فدراسیون روسیه را غیرمجاز می‌شمارد.

تا جایی که به قانون‌گذاری در حوزه فضا مربوط می‌شود، تأکید و اصرار فدراسیون روسیه بر نافذبودن حقوق بین‌الملل فضا و به‌رسمیت شناختن مقررات آن به‌مثابه قانون داخلی جای تعجب ندارد. مسکو به پشتوانه پیشگامی اتحاد جماهیر شوروی در فعالیت‌های فضایی - از جمله پرتاب نخستین ماهواره (اسپوتنیک-۱) به فضا در ۴ اکتبر ۱۹۵۷، اعزام نخستین فضانورد (یوری گاگارین)^۱ به فضا در ۱۲ آوریل ۱۹۶۱، انجام نخستین راهپیمایی فضایی در

^۱. Yuri Gagarin

۱۸ مارس ۱۹۶۵ توسط الکسی لئونوف^۱ کیهان‌نورد روسی و اعزام نخستین فضانورد زن (اسوتلانا ساویتسکایا^۲) به فضا در ۲۵ ژوئیه ۱۹۸۴- نقش برجسته‌ای در توسعه و تدوین حقوق بین‌الملل فضا داشته است (Hofmann and Bergamasco, 2020: 2-4). قانون‌گذاری جهانی فضا تا حد زیادی تحت‌تأثیر دیدگاه‌های دوا بر قدرت اتحاد جماهیر شوروی و ایالات متحده قرار داشته است. ذکر این نکته نیز لازم است که بخش عمده حقوق بین‌الملل فضا طی دوران جنگ سرد تدوین شده است و اصول بنیادین این حوزه تا حد زیادی نتیجه مذاکرات و حرج و تعدیل خواسته‌های دیپلمات‌ها و حقوق‌دادن شوروی و آمریکا است.

در چنین شرایطی، قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه و دیگر قوانین مربوط به فضا در این کشور به لحاظ بین‌المللی به دنبال پرکردن کاستی‌های نظام بین‌المللی معاهده‌ای در حوزه فضا هستند، نه اینکه خواستار توسعه و تدوین قواعدی در مقابل حقوق بین‌الملل فضا باشند. البته قانون‌گذاری ملی فضا در روسیه در موازات حقوق بین‌الملل فضا موجود به دنبال تأثیرگذاری بر هنجارهای بین‌المللی حاکم بر فضا نیز هست. حکومت روسیه این هدف را به‌ویژه در رابطه با موضوع‌های نوظهوری همچون تجاری‌سازی فضا، اقامت در فضا و ورود فزاینده بخش خصوصی و بازیگران غیردولتی به فعالیت‌های فضایی دنبال می‌کند که در حقوق بین‌الملل فضا به آنها پرداخته نشده است. این رویکرد فدراسیون روسیه باعث می‌شود که این کشور پیشگامی خود را در تدوین و توسعه حقوق فضا همچنان حفظ نماید.

از دیگر اهداف قانون‌گذاری ملی فضا در روسیه باید به تلاش مسکو در جهت تنظیم و تثبیت قواعد حقوقی حاکم بر مناسبات این کشور با دولت‌های پسا شوروی در حوزه فعالیت‌های فضایی اشاره کرد. بخش عمده‌ای از تأسیسات و تجهیزات فضایی اتحاد جماهیر شوروی که بر روی زمین مستقر هستند پس از فروپاشی این اتحاد در خارج از مرزهای فدراسیون روسیه قرار گرفتند و فدراسیون روسیه به‌رغم جانشینی شوروی به آنها دسترسی ندارد (Radin et al., 2019: 42). در این شرایط، تحکیم مقررات استفاده از پایگاه‌ها و تأسیسات فضایی به‌جامانده در سرزمین‌های پسا شوروی از بدو فروپاشی شوروی یکی از اولویت‌های قانون‌گذاری فضا در روسیه بوده است. با اینکه نشانه‌هایی از پیگیری این هدف در

¹. Alexei Leonov

². Svetlana Savitskaya

قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه نیز به چشم می‌خورد، اما رویکرد عمده مسکو در تعقیب این هدف، انعقاد موافقت‌نامه‌های دوجانبه جداگانه با هر یک از کشورهای پسا شوروی است که بخشی از تأسیسات فضایی زمین‌پایه شوروی در آنها باقی مانده است.

نتیجه‌گیری

با اینکه اتحاد جماهیر شوروی به‌مثابه کشوری پیشرو در صنعت فضایی و آغازگر عصر فضا موفق شد در ۴ اکتبر ۱۹۵۷ نخستین ماهواره را در مدار زمین قرار دهد و عملیات پرتاب و بازگشت اولین سفینه فضایی سرنشین‌دار را در ۱۲ آوریل ۱۹۶۱ به‌نام خود ثبت نماید، اما هیچ قانون مشخصی برای تنظیم فعالیت‌های فضایی در این کشور وجود نداشت. مهم‌ترین مسایل مربوط به فعالیت‌های فضایی در اتحاد جماهیر شوروی به‌واسطه تصمیم‌های مشترک کمیته مرکزی حزب کمونیست اتحاد جماهیر شوروی و شورای وزیران اتحاد جماهیر شوروی تنظیم می‌شد.

پس از جنگ سرد، فدراسیون روسیه به‌رغم مواجهه با چالش‌های متعدد به‌ویژه در بعد اقتصادی همچنان به‌مثابه یک بازیگر مهم در زمینه فناوری‌های فضایی باقی ماند و از ابتدای هزاره سوم نیز با بهبود شرایط اقتصادی در مسیر توسعه و نوسازی صنعت فضایی بسیار پیشرفته گام نهاد. در عین حال، رهبران فدراسیون روسیه برخلاف اسلاف خود در زمان حیات شوروی نسبت به تدوین و توسعه قوانین و مقررات حاکم بر فعالیت‌های فضایی بی‌تفاوت نبودند و قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه در ۲۰ آگوست ۱۹۹۳ به تصویب رسید.

تصویب قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه در شرایطی صورت پذیرفت که رهبران وقت روسیه به پذیرش اصول بازار آزاد تن در داده بودند و بنابراین این قانون بیشتر به قانون ملی مربوط به مشارکت بخش خصوصی در فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه شبیه بود. به همین جهت این قانون در ۲۹ نوامبر ۱۹۹۶ با هدف تطابق با واقعیت‌های حاکم بر شرایط فنی، علمی، سیاسی، اقتصادی-اجتماعی و نظامی-امنیتی روسیه مورد بازنگری جزئی قرار گرفت.

شروع دوران ریاست‌جمهوری پوتین در ابتدای سده بیست‌ویکم باعث شد تا مسکو در سیاست‌های غرب‌گرایانه خود تجدیدنظر نماید و بار دیگر در مدار رقابت با ایالات متحده و

اروپای غربی قرار گیرد. این وضعیت با افزایش اهمیت سیاسی فضا به‌مثابه یک حوزه راهبردی و در نتیجه افزایش سهم آن از بودجه دولتی همراه شد و فعالیت‌های فضایی به نمادی از موقعیت بین‌المللی احیاشده روسیه تبدیل شد.

از این رو، بازسازی و نوسازی توانایی‌های فضایی روسیه در هر دو بعد علمی و نظامی در اولویت برنامه‌های حکومت روسیه قرار گرفت. در بعد حقوقی نیز هیأت حاکمه روسیه تلاش کرده است تا با ارائه برخی اصلاحیه‌ها و الحاقیه‌ها به قانون فعالیت‌های فضایی فدراسیون روسیه، چارچوب قانونی لازم برای توسعه فعالیت‌های فضایی و افزایش سطح کنترل و نظارت دولت بر آنها را فراهم آورد. نتیجه این تلاش‌ها تا به امروز ۱۱ اصلاحیه و الحاقیه‌ای است که طی دو دهه نخست سده بیست‌ویکم نسبت به قانون فعالیت‌های فضایی روسیه اعمال شده است.

اصلاحاتی که طی دوران بیست ساله ریاست‌جمهوری و نخست‌وزیری پوتین در قانون فعالیت‌های فضایی روسیه انجام شده است را می‌توان به دوبرخشی فنی و سیاسی تقسیم کرد که بخش سیاسی آن در جهت افزایش نقش دولت در صنعت فضایی است. با این همه، حقوق بین‌الملل به‌ویژه حقوق بین‌الملل فضا همچنان جایگاه برجسته خود را در قانون فعالیت‌های فضایی روسیه حفظ کرده است که عمده دلیل آن را می‌توان به پیشگامی شوروی در فعالیت‌های فضایی و نقش حائز اهمیت مسکو در قانون‌گذاری جهانی فضا طی نیمه دوم سده بیستم نسبت داد. در عین حال، رهبران روسیه تلاش دارند تا با تنظیم مقررات ملی مرتبط با موضوع‌های فضایی نوظهوری همچون تجاری‌سازی و اقامت طولانی‌مدت و حتی سکونت در فضا در شکل‌دهی به هنجارهای بین‌المللی رو به پیدایش در این حوزه‌ها مؤثر واقع شوند.

با این تفاسیر در پاسخ به پرسش اصلی مقاله مبنی بر اینکه «انگیزه‌های اصلی فدراسیون روسیه از توسعه قواعد حقوقی ملی در حوزه فضا چیست؟» می‌توان به همان پاسخ اولیه مقاله ارجاع داد و اظهار داشت که «توسعه حقوق ملی فضا در فدراسیون روسیه تا حد زیادی بازتاب‌دهنده چهار انگیزه اصلی مسکو مبنی بر صیانت از حکمرانی ملی فضا، پرکردن کاستی‌های نظام بین‌المللی معاهده‌ای در حوزه فضا، تأثیرگذاری بر هنجارهای بین‌المللی حاکم بر فضا و نیز تحکیم مقررات استفاده از پایگاه‌ها و تأسیسات فضایی به‌جامانده در سرزمین‌های پسا شوروی است». تحت

منابع و مأخذ

- اشرافی، داریوش (۱۳۹۱)، «نظام حقوقی حاکم بر ایستگاه‌های فضایی و نحوه استفاده و بهره‌برداری از آنها»، *تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل*، ۱۵(۱): ۹-۲۶.
- امین‌زاده، الهام و علاقه‌بند حسینی، یونس (۱۳۹۵)، «تحولات هنجارسازی در حقوق بین‌الملل فضا با نگاهی به قطعنامه ۱۹۹۲ اصول مربوط به بهره‌برداری از انرژی هسته‌ای در فضای ماورای جو»، *فصلنامه مطالعات حقوق عمومی دانشگاه تهران*، ۴۶(۱): ۱۶۱-۱۷۷.
- حسینی، سیدمحمد (۱۳۹۵)، «کارکرد محوری «حقوق نرم» در نظام‌مهندسازی فعالیت‌های فضایی توسط حقوق بین‌الملل فضای ماوراء‌جو»، *تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل*، ۹(۳۲): ۸۹-۱۱۷.
- شیخ‌محمدی، علیرضا (۱۳۹۸)، «چهره تازه بازدارندگی هسته‌ای روسیه»، *فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز*، ۲۵(۱۰۸): ۳۳-۶۳.
- صادقی، مرتضی و رئیس‌ی، لیلا (۱۳۹۷)، «فعالیت‌های تجاری در فضای ماورای جو توسط بخش خصوصی از منظر حقوق فضا»، *فصلنامه تحقیقات حقوق خصوصی و کیفری*، ۱۴(۳۵): ۱۳۷-۱۵۵.
- مافی، همایون و بذار، وحید (۱۳۹۳)، «جنبه‌های حقوقی اصول حاکم بر فضای ماورای جو»، *پژوهش‌های روابط بین‌الملل*، ۴(۱۴): ۱۷۹-۲۱۴.
- محمودی، سیدهدای؛ رهامی، روح‌اله و حیدری، حمید (۱۳۹۹)، «رویکرد چارچوب کنونی حقوق فضا به فعالیت‌های فضایی تجاری: تجویزی یا تحدیدی»، *علوم و فناوری فضایی*، ۱۳(۱): ۲۵-۳۸.
- Yeshchuk, O. and Vasina, A. (2019), “Chinese Space Law: Problems and Areas of Reforming”, *Advanced Space Law*, 3(1): 140-150, 2019DOI: 10.29202/asl/2019/3/12.
- Barbance, K. (2005), “Space Activities of Russia and Member States of the Commonwealth of Independent States”, *Bulletin of the European Centre for Space Law*, Available at: <http://www.esa.int/esapub/ecsl/ecsl10.pdf>, Accessed on: 2 October 2020.
- Berkman P. A., Vylegzhanin, A. N., Yuzbashyan, M. R. and Mauduit, J. (2018), “International Space Law: Russia-United States Common Challenges and Perspectives”, *Moscow Journal of International Law*, 4(1): 16-34, DOI: 10.24833/0869-0049-2018-1-16-34.
- Casey-Maslen, S. (2019), *The Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons: A Commentary*, Oxford: Oxford University Press.
- Constitution (2020), “The Constitution of Russia”, Available at: <http://www.constitution.ru/en/10003000-02.htm>, Accessed on: 16 October 2020.
- De Man, P. (2017), “State Practice, Domestic Legislation and the Interpretation of Fundamental Principles of International Space Law”, *Space Policy*, 42(6): 92-102, DOI: 10.1016/j.spacepol.2017.06.001.

- Dempsey, P. S. (2016), “National Laws Governing Commercial Space Activities: Legislation, Regulation, & Enforcement”, *Northwestern Journal of International Law & Business*, 36(1): 1-44.
- FCO (2021), “Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, Including the Moon and other Celestial Bodies”, *Foreign & Commonwealth Office*, Available at: <https://treaties.fco.gov.uk/awweb/pdfopener?md=1&did=70785>, Accessed on: 18 September 2020.
- Hedman, M. and Balogh, W. (2009), “The United Nations and Outer Space: Celebrating 50 Years of Space Achievements”, In Schrogl, K. U., Mathieu, C. and Peter N. (Eds.), *Yearbook on Space Policy 2007/2008* (pp. 237-252), Vienna: Springer, DOI: 10.1007/978-3-211-99091-9_12.
- Hofmann, M. and Bergamasco, F. (2020), “Space Resources Activities from the Perspective of Sustainability: Legal Aspects”, *Global Sustainability*, 3(2): 1-7, DOI: 10.1017/sus.2019.27.
- IISL (2016), “Does International Space Law either Permit or Prohibit the Taking of Resources in Outer Space and on Celestial Bodies, and How Is This Relevant for National Actors? What Is the Context, and What Are the Contours and Limits of This Permission or Prohibition?”, *International Institute of Space Law*, Available at: https://iislweb.org/docs/IISL_Space_Mining_Study.pdf, Accessed on: 11 October 2020.
- Ioannidi, A. (2018), *Space Law and Policy in the Post-Soviet States*, Amsterdam: Eleven International Publishing.
- Jakhu, R. S. and Pelton, J. N. (2017), *Global Space Governance: Key Proposed Actions*, Montreal: McGill University.
- Kamenetskaya, E., Vereshchetin, V. and Zhukova, E. (1993), “Legal Regulation of Space Activities in Russia”, *Space Policy*, 9(2): 121-123, DOI: 10.1016/0265-9646(93)90025-5.
- Matignon, L. G. (2019), “The General Assembly Resolution 1721”, *Space Legal Issues*, 28 January, at: <https://www.spacelegalissues.com/space-law-general-assembly-resolution-1721>, Accessed on: 13 September 2020.
- Messier, D. (2013), “Rogozin: Russia to Consolidate Space Sector into Open Joint Stock Company”, *Parabolic Arc*, 30 August, Available at: <http://www.parabolicarc.com/2013/08/30/rogozin-interview-kommersant>, Accessed on: 23 October 2020.
- Oltrogge, D. L. and Christensen, I. A. (2020), “Space Governance in the New Space Era”, *Journal of Space Safety Engineering*, 7(3): 432-438, DOI: 10.1016/j.jsse.2020.06.003.
- Radin, A., Davis, L. E., Geist, E., Han, E., Massicot, D., Povlock, M., Reach, C., Boston, S., Charap, S. and Mackenzie, W. (2019), *The Future of the Russian Military: Russia's Ground Combat Capabilities and Implications for U.S.-Russia Competition*, Washington, D.C.: RAND.

- Sagath, D., Vasko, C., van Burg, E. and Giannopapa, C. (2019), “Development of National Space Governance and Policy Trends in Member States of the European Space Agency”, *Acta Astronautica*, 165(2), 43-53, DOI: 10.1016/j.actaastro.2019.07.023.
- Shashkova, A. V., Polovchenko, K. A. and Volevodz, A. G. (2019), “Questioning State Corporations as Special Forms of Legal Entities”, *International Journal of Economics and Business Administration*, 7(1): 186-203.
- UNGA (1957), “Regulation, Limitation and Balanced Reduction of all Armed Forces and all Armaments; Conclusion of an International Convention (Treaty) on the Reduction of Armaments and the Prohibition of Atomic, Hydrogen and other Weapons of Mass Destruction.”, *United Nations General Assembly*, A/RES/1148(XII), 14 November, Available at: <http://www.worldlii.org/int/other/UNGA/1957/93.pdf>, Accessed on: 23 September 2020.
- UNOOSA (1966), “Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies”, *United Nations Office for Outer Space Affairs*, Available at: https://www.unoosa.org/pdf/gares/ARES_21_2222E.pdf, Accessed on: 12 September 2020.
- UNOOSA (2009), “Agreement between the Government of the Russian Federation and the Cabinet of Ministers of Ukraine on Technology Safeguards Associated with Cooperation in the Field of the Exploration and Use of Outer Space for Peaceful Purposes and in the Development and Operation of Space Rocket and Rocket Equipment”, *United Nations Office for Outer Space Affairs*, Available at: <https://www.unoosa.org/documents/pdf/spacelaw/national/RF-ukraine-techsafeguardsE.pdf>, Accessed on: 2 October 2020.
- UNOOSA (2017), *International Space Law: United Nations Instruments*, New York: United Nations.
- UNOOSA (2018), “Selected Examples of National Laws Governing Space Activities: Russian Federation”, *United Nations Office for Outer Space Affairs*, Available at: https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/nationalspacelaw/russian_federation/resolution_468_1995E.html, Accessed on: 13 October 2020.
- UNOOSA (2019), “Treaties”, *United Nations Office for Outer Space Affairs*, Available at: <https://www.unoosa.org/oosa/en/aboutus/history/treaties.html>, Accessed on: 12 September 2020.
- UNOOSA (2020), “Committee on the Peaceful Uses of Outer Space: Membership Evolution”, *United Nations Office for Outer Space Affairs*, Available at: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/copuos/members/evolution.html>, Accessed on: 5 January 2021.
- UNOOSA (2021), “History”, *United Nations Office for Outer Space Affairs*, Available at: <https://www.unoosa.org/oosa/en/aboutus/history/index.html>, Accessed on: 5 January 2021.
- Von der Dunk, F. G. (1992), “Towards a European Space Agency, Mark II? The Space Program of the Former Soviet Union and the Commonwealth of Independent States”,

Space, Cyber and Telecommunications Law Program Faculty Publications, No. 44,
Available at:

<https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1043&context=spacelaw>,

Accessed on: 12 September 2020.

– Von der Dunk, F. G. (2018), “Billion-Dollar Questions? Legal Aspects of Commercial Space Activities”, *Uniform Law Review*, 23(2): 418-446, DOI: 10.1093/ulr/uny022.

– Von der Dunk, F. G. (2020), “Structuring the Governance of Space Activities Worldwide”, *Georgia Journal of International and Comparative Law*, 38(3): 645-659.

– WTO (2006), “Law of the Russian Federation No. 5663-1 of August 20, 1993 on Space Activities”, *World Trade Organization*, Available at:

https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/rus_e/WTACCRUS58_LEG_375.pdf,

Accessed on: 3 October 2020.

– ПТ (2020), “О Ратификации Протокола между Правительством Российской Федерации и Правительством Аргентинской Республики о Сотрудничестве в Области исследования и использования Космического Пространства в Мирных целях» № "393-ФЗ" от 08.12.2020”, *Парламентская газета*, 8 Декабря, Можно Купить в: <https://docs.cntd.ru/document/9033683>, Дата Доступа: 21 Декабря 2020 г.